

ΑΝΤ. ΦΛ. ΚΑΤΣΟΥΡΟΥ

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗ ΝΑΞΟ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΝΑΞΟΥ

Ν Α Ξ Ο Σ
1961

1

Τ. ΦΛ. ΚΑΤΣΟΥΡΟΥ

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗΝ ΑΞΟ

(*Όμιλία, στη Δέσχη του Μορφωτικού Συλλόγου Νάξου
στις 15 Ιανουαρίου 1961*).

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΣΤΟΝ ΗΣΚΙΟ ΤΟΝ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΦΛΩΡΟΥ ΠΡΑΝΧΡΩΝΗ

Κυρίες και κύριοι,

Η εργασία που σας παρουσιάζω απόψε έχει γίνει από μαθητές του Γυμνασίου μας. Οφείλεται στην περιέργειά τους, που έπειτα από μια σειρά μαθημάτων για τη δημοτική ποίηση, τους ώδηγησε στην έρευνα του δημοτικού τραγουδιού της Νάξου. Σύμφωνα με τις οδηγίες που τους δόθηκαν κατέγραψαν στα χωριά τους και συνεκέντρωσαν πάρα πολλά τραγούδια, που άργότερα θα κατατεθούν στο Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών, και έμελέτησαν και όσα σχετικά με το ναξιώτικα τραγούδια έχουν δημοσιευθεί από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου κ. Στυλιανό Κορρέ, τον ύφηγητή του Πανεπιστημίου κ. Δημήτρη Οικονομίδη, τον καθηγητή του Γυμνασίου κ. Γιώργη Ζευγόλη, τον ποιητή κ. Νίκο Σφυρόερα, το δικηγόρο κ. Τάσο Ζευγόλη, το νέο λογοτέχνη κ. Νίκο Κεφαλληνιάδη.

Αξιόλογα είναι τα αποτελέσματα που απέδωσαν ή έρευνα των παιδιών του Σχολείου και δέν νομίζω άδικο τον κόπο να σας τα έκθέσω στην άποψινή συγκέντρωση.

Η έρευνα αυτή των μαθητών του Γυμνασίου απέδειξε ότι το παλαιό δημοτικό τραγούδι όχι μόνο δέν έσβησε, αλλά είναι ακόμη και σήμερα όλοζώντανο στé νησί μας. Άβνη και σήμερα, όχι μόνο στ' Απεράθου, στόν Κινίδαρο και στην Κωμιακή — άπ' όπου έχουν δημοσιευθεί δημοτικά τραγούδια — αλλά κι' έδω στη Χώρα και στ' άλλα χωριά υπάρχουν άνθρωποι, πάσης ηλικίας, που γνωρί-

ζουν τραγούδια που τά μαθαν από τους προπαππούδες των, τραγούδια που τους συγκινούν και τους διασκεδάζουν, τραγούδια ανώτερα, και σε περιεχόμενο και σε ρυθμό, από τα «μοντέρνα» τραγούδια, με τα όποια, συχνά — συχνότατα, μας καταταλαιπωρούν τα ραδιόφωνα. Και για να μη νομίσετε πως σας λέγω υπερβολές, σας παρακαλώ να θυμηθίτε κάποιο τραγούδι, όπου γίνεται λόγος για την όμορφιά της έλληνοπούλας. Η τραγουδίστρα του ραδιοφωνικού σταθμού κραυγάζει και αγωνίζεται με τις φωνές της να πείση τον κόσμο για την υπέροχη όμορφιά της ελληνίδος:

«έλληνοπούλα, είσαι ή πιό όμορφη γυναίκα του κόσμου»

διαφημίζει το ραδιόφωνο.

Προσέξτε τώρα πόσο διαφορετικά πραγματεύεται το ίδιο θέμα, το θέμα της ξεχωριστής όμορφιάς της έλληνοπούλας, το παλαιό δημοτικό τραγούδι, που το κατέγραψε οτ' Απεράθου ή μαθήτρια Σοφία Έμμ. Ζευγόλη καθ' ύπαγόρευση του όγδοντάχρονου Γιάννη Χατζηπέτρου.

Δυό χελιδονάκια κι' άλλα δυό, τέσσερι περιστέρια,
'υάλινο βύργο χτίζασι βολυμοσκεπασμένο,
'ιά να βου' να χορέψουνε τ' απίρθηνα κορίτσα.

Ζερβά βιστούν οι φράγισσες, δεξά οι τουρκοπούλες
και μέσ' τή μέση του χορού βαστά μια ρωμοπούλα.

Κι' ο βασιλιάς διαβαίνοντας θωρεϊ τή ρωμοπούλα.

— Χριστέ, μην ήμου βασιλιάς, Χριστέ, μην ήμου οήγας
ιά να βαινα να χόρευγα κοντά στη ρωμοπούλα!

Θέλω σοῦ δώσω, λυερή, ένα κουκλι λινάρι.

κάμε το, φιλοκάμε το, φιλοκαμάτησέ το,
κάμε μου δυό πουνάμισα και τέσσερα 'ιλέκια

και τ' άλλο τ' αποδέλοιπο κάμε μού το μαθήλια.

— Θέλω σοῦ δώσω, βασιλιά, κουκλι μαργαριτάρι,
κάμε το, φιλοκάμε το φιλοκαμάτησέ το,

κάμε μου γόρφια δεκοχτώ και δακτυλίδια τριάδα

και τ' άλλο τ' αποδέλοιπο μου κάμης σκουλαρίκια.

— Τιόρις κ' είμαι χουσοφός και κάνω δακτυλίδια
και τὰ μοιράζω δῶ κ' ἐκεϊ σὰ μῆλα στὰ μαθήλια:

— Τιόρις κ' έμει ή μάγνα μου με έννησε 'ιά σένα
και δε μ' έννα 'ιά άλλο νιο καλύτερο από σένα;

Η τέχνη του λαϊκού ποιητή έδω δέν είναι καθόλου κατώτερη από την τέχνη του μεγαλύτερου ποιητή των αιώνων, του Όμηρου. Όπως ο Όμηρος, όταν ήθελε να δείξη την άνυπερβλητη όμορφιά της Αργίτισσας (ρωμοπούλας) Έλένης, δέν λέγει πως αυτή ή γυναίκα «είναι ή όμορφότερη του κόσμου», αλλά βάζει τους γέροντες της Τροίας να τὰ χάνουν μόλις την άντικρύζουν και να σιγοφιθυρίζουν:

«Δέν είναι κρίμα άν βασανίζονται για μια γυναίκα τέτοια
μαζί κι' οι Αργίτες οι λιοντόκαρδοι κι' οι Γραιες καιρός
και χρόνια».

Έτσι και ο λαϊκός ποιητής παρουσιάζει το βασιλιά και ταπληκτο μπροστά στην έπιβλητική όμορφιά της ρωμοπούλας να ψιθυρίζει:

«Χριστέ μην ήμου βασιλιάς, Χριστέ μην ήμου οήγας,
'ιά να μπαίνα να χόρευγα κοντά στη ρωμοπούλα!».

Μά και κάτι άλλο. Ο ποιητής δέν περιωρίστηκε μόνο στο να έξάρη — με τό θαυμασμό του βασιλιά — τὰ σωμστικά κάλλη της Έλληνίδος. Πιο πολύ παρουσιάζει — με τις άπαντήσεις της στο βασιλιά — την πνευματική της άνωτερότητα και την ύψηλοφροσύνη της, που φτάνει ως την περιφρόνηση προς τό βασιλιά.

Τα τραγούδια που συνεκέντρωσαν τὰ παιδιά είναι πάρα πολλά. Άς ίδουμε, όσο γίνεται σύντομα, τό περιεχόμενό τους.

Πρώτα — πρώτα είναι τὰ άκριτικά. Τὰ πιό συνηθισμένα, τὰ περισσότερο γνωστά σήμερα είναι: τό τραγούδι του Πορφύρη και τό τραγούδι του Γιαννακή.

Ο Πορφύρης ήταν ένας μυθικός ήρωας, που όταν άκόμη ήταν βρέφος παρουσίασε καταπληκτική σωματική δύναμη. Πολύ σύντομα καυχήθηκε πως δέν φοβάται κανένα,

«μηδέ του βασιλιά τσι γιοί, τσι καστροπολεμίτες»,
και γι' αυτό θύμωσε ο βασιλιάς και στέλνει έναντίον

του τὰ στρατεύματά του. Τὸν πιάσανε τὸν Πορφύρη τὴν ὥρα πού κοιμόταν,

«τοῦ ράβουνε τὰ μῆθια σου μ' ἐννιά λοιῶ μετὰξα
τοῦ δένου δὰ ποδῶρια σου μ' ἐννιά λοιῶ ἀλυσσίδες,
τοῦ δένουνε τὰ χέρια σου μ' ἐννιά λοιῶ καννάβια».

Στοὺς στρατιῶτες πού τὸν συνοδεύουν μιά παράκληση μόνο ὑποβάλλει: νὰ μὴν τὸν περάσουν ἀπὸ τὸ στενὸ ὅπου μένει ἡ ἀγαπημένη του. Δὲν τοῦ γίνεν ὅμως τὸ χατήρι. Τὸν πέρασαν ἀπ' ἐκεῖ ἐπιδεικτικώτατα. Πεισμάτωσε τότε κι' αὐτός,

καὶ τσίτωσε τὰ μῆθια σου κ' ἐσπᾶσα δὰ μετὰξα
καὶ τσίτωσε τὰ χέρια σου κ' ἐσπᾶσα δὰ καννάβια
καὶ τσίτωσε τὰ πόδια σου κ' ἐσπᾶσαν οἱ ἀλυσσίδες.

Ρίχνεται τότε ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλιᾶ καὶ τὰ ἐξοντώνει.

Τὸ τραγούδι τοῦ Γιαννακῆ ἀναφέρεται στὴν ἀπόφαση τῆς γυναίκας τοῦ ἀκρίτα νὰ παρῆ αὐτὴ ἀπὸ δώδεκα χρόνους δὲν ἔχει εἰδήσεις ἀπὸ τὸν ἄντρα της, πού λείπει στὸν πόλεμο. Γὴν ὥρα πού ἐτοιμάζεται ὁ παπᾶς νὰ τελέση τὸ γάμο καταφθάνει ὁ Γιαννακῆς καὶ παίρνει τὴ γυναῖκα του καὶ φεύγουν.

Ἄλλα τραγούδια, ἀπ' αὐτὰ πού κατέγραψαν τὰ παιδιά, εἶναι παραλογές, δηλαδὴ μεγάλα ἀφηγηματικὰ τραγούδια, μὲ παραμυθιακὰ στοιχεῖα. Τέτια — τὰ πιὸ γνωστὰ σὲ νησί μας — εἶναι τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τὸ τραγούδι τῆς ὁμορφῆς πού τὴν πουλεῖ ὁ ἄντρας της, τὸ τραγούδι τοῦ Μαβιανοῦ, ὅπου ὁ Μαβιανὸς στοιχηματίζει γιὰ τὴν ἀγνότητα τῆς ἀδελφῆς του μὲ τὸ βασιλῆ καὶ κερδίζει τὸ στοίχημα. Σὰς διαβάζω μιά παραλογὴ πού κατεγράφη ἀπὸ τὸ μαθητὴ Χρυσ. Μελισσηνὸ στὸ Φιλώτι καθ' ὑπαγόρευση τῆς Μαρίας Μ. Βασιλάκη (57 ἐτῶν) καὶ ἀναφέρεται στὸ θάνατο παρθένου, πού μαγεμένη βρέθηκε τὴ νύχτα νεκρὴ ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ ἀγαπημένου της:

Δεύτερος κόρη ἀγαπᾶ κ' ἡ κόρη δὲν τὸ ξέρει.
Τοῦ Πάσσα μιά παραμονὴ, ἐπίσημον ἡμέρα,

βγήκεν ἡ νιά ἀπ' τὸ λουτρὸ κι' ὁ νιὸς ἀπ' τὸ μπαρμπέρι
καὶ συναλάντητήκανε σ' ἓνα στενὸ σοκάκι,
κι' ἀποδιαντρόπη κι' εἶπε τῆ: «ἐγὼ, κόρη, ἀγαπῶ σε».

«Ἄ μ' ἀγαπᾶς, ἀγάπα με· ἐγὼ ἄντρα δὲ σὲ θέλω,
μὴτ' ἄντρα, μὴτε γείτονα, μὴτε περματάρη.
κι' ὄργυροκόρη κι' ἄ γενῆς καὶ πέσης στὴν αὐλή μου,
μέσ' τὰ πηλὰ θὰ σὲ πατῶ, νὰ κυλιστῆς στὰ βούρκα.»

Κι' ὁ νιός, ἀπὸ τὴν πίκρα του κι' ἀπὸ τὴν ἐντροπὴ του,
τὸ σκιάδι του χαμήλωσε στοὺς κάμπους κατεβαίνει.
Λὺο μάγισσες τὸν εἶδανε μάννα καὶ θυγατέρα.

Ἡ μάννα δὲν τὸν γνώρισε, μόνο ἡ θυγατέρα.
«Μάννα θωρεῖς αὐτὸ τὸ νιό; τὸ ἀγάπης πίκραν ἔχει.»
«Κόρη, νὰ τὸν μαγέψωμε, τὴν ἀγαπᾶ νὰ πάρη.»

«Δεύτερε, τ' εἶν' τὸ τάμα σου, τὴν ἀγαπᾶς νὰ πάρης;
«Ἡ μάννα μου δὲν' ἐκίτῳ κι' ὁ κύρης μου διακόσια,
κι' ἐγὼ κρυφὰ τῶν ἐδονῶ σὰς δίνω πεντακόσια.»
«Σύο', ἀγορε, στὴν κλίνη σου, πέσ', ἀλαφρὰ κοιμήσου,
βάλε βαλσάμι μάνταλα, βασιλικὸ περάτες,
καὶ βάλε κι' ἀντιπέρατα τοῦ δυόσμου τὰ κλωνάρια.»

Κ' ἐκεῖνος ἐπαράκουσε καὶ βάζει βόρδονάρια.
Κι' ἀπάνω στὰ μεσάνυχτα ἡ ἀγαπᾶ πλακώνει.

«Σήκως ἀγάπη μ', ἀνοιξε τὴν πόρτα νὰ μπῶ μέσα,
γιατὶ εἶν' τὰ μάγια παραψὰ, τὰ νιάτα μ' ἀφαιρέσαν.»
«Ὅσο νὰ σηκωθῆ αὐτός, νὰ βγοῦν τὰ βορδονάρια,
σηκώνεται κι' ἀνοίγει της κι' ὄξω νεκρὴ τὴ βρίσκει...»

Τὸ μαχαίρακι του βγαλε ἀπὸ χρυσὸ θηκάρι
στὸν οὐρανὸ τὸ ξάμωσε καὶ στὴν καρδιὰ τὸ βάνει.

Ἄλλα τραγούδια ἀναφέρονται στὰ βᾶσανα τῆς
Ξενιτείας. Τὸ πιὸ διαδεδομένο στὴ Νάξο εἶναι ἐκεῖνο
ὅπου μιά μάννα καταριέται τὸ γιό της, ἐπειδὴ ἀποφάσισε
νὰ ξενιτευθῆ. Στὸ τραγούδι ἐκτίθεται ἡ βαρεῖα μοῖρα τοῦ
ξενιτεμένου καὶ ἡ μάταιη ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ἀναμονὴ τοῦ
γυρισμοῦ του.

Ἄλλα τραγούδια — τὰ πιὸ πολλὰ — εἶναι τὰ ἔρω-
τικὰ. Ἀπὸ αὐτὰ σὰς διαβάζω τρία.

Τὸ πρῶτο προέρχεται ἀπὸ τ' Ἀπεράθου. Κατεγρᾶφη ἀπὸ μένα στὰ 1926 καθ' ὑπαγόρευση τοῦ τότε γέροντα — πρὸ πολλοῦ μακαρίτη — Δημήτρη Μπαρδάνη:

Στὸ σπίτι μας ἐκάθουμου φρένιμα μὲ τὴ δάξη,
κι' ὁ νέρωδας ὁ λίβουλος ἦρθε νὰ μὲ πειράξη.
Λέει μου: «εἶδα κάθεσαι καὶ κάνεις μοναγὸς σου,
καὶ δὲ θωρεῖς νὰ πα ἰρευτῆς, νὰ δῆς τὸ ριζικό σου;»
Λέω του: «ἀφέειη νέρωδα, δὲ ξέρω ν' ἀγαπήσω»
— «Ἀκλούθι μου, παιδάκι μου, καὶ πᾶμε νὰ σοῦ δείξω»
Ἄβροδ πααίνει ὁ νέρωδας κι' ἀκλούθου ἀπὸ πίσω,
τοῦ μαυρομιᾶτις τὸ στενὸ λέει μ' ν' ἀνεδρανίσω
Ἄνεδρανίζω καὶ θωρῶ μιὰ γυστανομαλλοῦσα,
ἀνάμεσα στὰ στῆθια τῆς δυὸ λεμονιές ἀθουσί.
Ἄνεδρανίζω καὶ θωρῶ, θωρῶ μιᾶς κόρης νόψη,
ποιὸς ἔχει σίδερο καργιά νὰ μὴν τὸν κτακόψη;
Ποιὸς ἔχει σίδερο καργιά κι' ἀτσάλι νὰ βαστάξῃ
νὰ τὸ περάσῃ τὸ στενὸ νὰ μὴν ἀναστενάξῃ;

Τὸ δεῦτερο ἐρωτικό τραγούδι προέρχεται ἀπὸ τὸ Γλι-
νᾶδο. Τὸ ἔχει καταγράψει, καθ' ὑπαγόρευση τῆς Φώτης
Σέρρη (65 ἐτῶν), ὁ μαθητῆς Ἑμμανουὴλ Ἀντ. Δρῆς:

Ἐκεῖ ἀπὸ πίσω στὸ βουνὸ, στὸ παρακεῖ λαγάδι,
κάθεται μιὰ γερόδισσα ὀμάδι μ' ἓνα γέρο.
Ἐχου γαι νὰ κακὸ σκυλὶ κ' ἓνα καλὸ κορίσο.
Στὸ παρλιθῦρι κάθου ἰα, στὸ χέρι ἀκουμπιμένο,
τοῖ μῆνες ἔλογάρ αἶε πού 'τανε γαστρομένο.
— Σοδέωση, Ὀκτώβρη δροσερῆ, Νοέβρη καὶ Δικέβρη,
Μάρτη μου μὲ τὰ λούλουδα κι' Ἀπρίλη μὲ τὰ ρόδα,
Μάη καὶ μάγεπέ μου το τὸ νιὸ, ὀπού μ' ἐγάπα,
ὀπού μ' ἐγάπα κι' ἤλεγε ποτέ δου δὲ μ' ἀρνιέται,
μὰ τώρα μ' ἀπυρνήστηκε σὰ στάρι στὸ χωράφι,
ὀπού θερίζου δὸ γαρπὸ καὶ τ' ἀπομείνει ἡ ράπη.
Κάνω νὰ τοῦ καταριστῶ καὶ ὅ,τι τοῦ μέλλει ἄς πάθῃ:
Ἄπὸ ψηλὰ νὰ γεμιστῇ καὶ χαμηλὰ νὰ πέση,
σὰ σὸ γυαλὶ νὰ ραῖστῇ, σὰ δὸ κερὶ νὰ λυώση,
δέκα γιατροὶ νὰ τὸ βαστοῦ καὶ δέκα δετορᾶδες,
κι' ἐγὼ διαβάτης νὰ γενῶ, διαβάτης νὰ περάσω.

«Καλῶς γιατροὶ, τὰ κάνετε, καλῶς τὰ πολεμάτε,
κι' ἂ ρόβου τὰ ξυράφια σας, κριάτα μὴ λυπάστε,
κι' ἔχω πανὶ μονάριου ποὺ φτάνει δέκα πήγες,
καὶ ἂ δὲ φτάνει τὸ πανὶ ἔχω καὶ καναβάτσο».
«— Μωρὴ σκύλα, μωρ' ἀτιμη, μωρὴ μαγαρισμένη,
δὲν ἦταν κρίσι νὰ μὲ πᾶς, καδῆς γιὰ νὰ μὲ κρίνης,
μόνο μὲ κάλεσες στὸ Θιὸ κι' ὁ Θιὸς ὑπήκουσέ σου;»
«— Μὰ γὼ σὲ κάλεσα στὸ Θιὸ πού 'ναι δικαία κρίσι,
καὶ δὲ βορεῖ τ' ἀχειλί σου ψέματα νὰ μιλήσῃ».

Τὸ τρίτο εἶναι διάλογος νέου καὶ νέας. Κατεγρᾶφη στὴ
Χώρα, καθ' ὑπαγόρευση Σοφίας Μετζιτάκου (ἐτῶν 67), ἀ-
πὸ τὸ μαθητῆ Ἑμμανουὴλ Π. Παυλόπουλο:

— Τί εἶσαι σὺ καὶ τί 'μαι γὼ καὶ δὲν μπορῶ νὰ ζήσω,
τ' ἀγγελικό σου τὸ κορμὶ πῶς νὰ τὸ θεωρήσω;
— Ἄν μ' ἀγαπᾶς, θεώρα με.
— Καὶ πῶς μπορῶ νὰ σὲ θωρῶ, πού 'σαι μέσα κλεισμένη;
τὴν Κυριακὴ βγαίνεις, κυρὰ, πέρδικα πλουμισμένη.
— Καὶ πέρδικα 'μαι γὼ;
— Δὲν εἶσαι, φῶς μου, πέρδικα, μόν' τὰ καμώματά σου
μὲ ψήσανε. καὶ μ' ἔφαγαν αὐτὰ τὰ ψέματά σου.
— Καὶ ψεύτρα 'μαι γὼ;
— Δὲν εἶσαι ψεύτρα, μάτια μου. Ἐγὼ τὸ ψέμα λέγω,
γιὰ τὸ δικό σου τὸ κορμὶ μέρα καὶ νύχτι κλαίγω.
— Καὶ γιατί κλαῖς;
— Κλαίγω γιὰ τὸ κορμάκι σου, πού 'ναι ψιλὸ σὰν σύρμα
καὶ θὰ πεθάνω ἄδικα κ' ἔχε το σὺ τὸ κοῖμα.
— Καὶ τί κοῖμα εἶναι;
— Δὲν εἶναι κοῖμα μάτια μου, πού θὰ 'ρθῶ νὰ σὲ πάρω,
κι' ἂν ἀγαπήσης ἄλλονε θὰ πέσω νὰ πεθάνω.
— Καὶ πῶς θὰ μὲ πάρης;
— Σὲ παίρνω ἀπ' τὸ σπιτάκι σας, πού καθαρίζεις ρύζι,
κι' ἀγάπα τον αὐτὸ τὸ νιὸ ὀπού σὲ τριγυρίζει.
— Καὶ πῶς μὲ τριγυρίζεις;
— Σὲ τριγυρίζουνε πολλοὶ, μὴν ἀγαπᾶς κανένα,
κι' ἂν ἀγαπήσης ἄλλονε, δὲ θὰ 'ναι σὰν καὶ μένα.
— Καὶ τί 'σαι σὺ;
— Εἶμαι ψηλός, εἶμαι λιγνός κι' ἀγγελοκαμωμένος,

βάξω στραβά τὸ φέσι μου σὰν πολυχαδευένος.

— Καὶ ποιὸς σ' ἐχάδεψε;

— Μὲ χάδεψε ἡ μαννούλα μου, σὰν ἦμουν μικράκι,
μὲ ἔβαζε στὴν ἀγκαλιά καὶ μοῦ ἴδινε βυζάκι.

— Καὶ γιατί σ' το ἴδινε;

— Διὰ νὰ μεγαλώσω,

καὶ τώρα πού μεγαλώσα ἦρθα νὰ σ' ἀνταμώσω.

Τέλος πολλά εἶναι τὰ σατυρικά τραγούδια. Σατυρίζονται κυρίως γριές προξενήτρες, γυναίκες ἀκαμάτρες, ὑπηρετές τεμπέληδες καὶ μὲ πολλές ἀξιώσεις, γριές πού ὑποφέρουν ἀπὸ νυμφομανία :

Μιά γριά ἀσκημομούρα
κατσιφούρα καὶ καμπούρα,
ἀντρα ἦθελ ἡ καρδιά της
νὰ ἰδῆ στὴν ἀγκαλιά της.

Κάθε μέρα στολισμένη
ἦτονε ἡ ὀργισμένη.

Στὸν καθρέφτη θεωροῦσε,
σὰν τρολὴ παρμιλοῦσε

κ' ἔλεγε: «τέτοιο σῶμα
καλύτερα νὰ ᾿ναι στὸ στοῶμα!»

Σουλιμὰ καὶ κοκκινάδι
ἔβαζενε ἕνα καντάρι,

Τὰ κορίτσια τὴν ἀκοῦσαν
καὶ τὴν ἐπεριγελοῦσαν.

«Μωρὴ γριά σκαντζουφλιασμένη
δὲν ἐντρέπεσαι, καυμένη;

τὰ δόντια σου ἐπέσανε
κουφάθησαν τ' ἄφτιά σου

καὶ σὺ ἀκόμη ἀναζητᾶς
ἀντρα στὴν ἀγκαλιά σου.»

Ἄντρα πάει καὶ γυρεύγει
καὶ τὸ δόντι της σαλεύγει.*

* Ὅλα αὐτὰ τὰ τραγούδια, πού ἐλέγοντο σὲ παλαιότερα
χρόνια καὶ πού λέγονται ἀκόμη καὶ σήμερα στὸ νησί μας,

* Κατεγρᾶφη στ' Ἀγερσαὶ ἀπὸ τὴ μαθήτρια Σοφί Μιχαλίτση
καθ' ὑπογόρευση Ἀντωνίας Ζώρου (ἔτων 53)

ἔχουν χαρακτηρισθῆ ἀπὸ διαφόρους λογίους ὡς ναξιώτικα
τραγούδια.

Εἶναι ὅμως πραγματικὰ ναξιώτικα; Ἐχουν δημιουργη-
θῆ ἔδω στὴ Νάξο καὶ ἀπὸ ναξιῶτες ποιητές;

Μποροῦμε ἀδιστακτὰ νὰ ποῦμε πὼς κανένα ἀπ' αὐτὰ
δὲν εἶναι ναξιώτικο.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι — καὶ ἦσαν — γνωστὰ ὄχι μόνο στὴ
Νάξο, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους τόπους εἶναι σχεδὸν
πανελλήνια. Ποιὸς εἶναι ὁ τόπος τῆς συνθέσεώς των, ποιὰ
ἢ ἀρχικὴ προέλευσή τους δὲν γνωρίζουμε. Τὸ μόνο πού μπο-
ροῦμε νὰ ποῦμε εἶναι ὅτι ἦλθον κ' ἔγιναν γνωστὰ ἔδω στὴ
Νάξο μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὴν ἴδια σχεδὸν εὐκολία μὲ
τὴν ὁποῖαν ἔρχονται καὶ διαδίδονται καὶ σήμερα τὰ μοντέρ-
να τραγούδια

Ἴσως κάποιος ἐρωτήσῃ: Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν ναξιῶτι-
κα τραγούδια; Ἡ ἔρευνα τῶν μαθητῶν βεβαιώνει ὅτι ὑπάρ-
χουν. Κι' αὐτὰ εἶναι :

1. Οἱ Ρίμες.

Οἱ ρίμες εἶναι τραγούδια ἀφηγηματικὰ ἀποτελούμενα
ἀπὸ καταληκτικὰ (ὁμοιόληκτα) δίστιχα καὶ ἀναφερόμενα
σὲ πραγματικὰ γεγονότα. Εἶναι δηλαδὴ ποιήματα ἱστορι-
κά. Σὲ μιὰ τέτοια, μὲ ἱστορικὸ πειοχόμενο, ρίμα διασύ-
ρονται οἱ ναξιῶτες γιὰ τοὺς ἀδικαιολόγητους τρόμους πού
ἐοκίμασαν στὰ 1897, τότε πού εἶχαμε τὸν πόλεμο μὲ τοὺς
Τούρκους, ἐξ αἰτίας διαδόσεων περὶ ἀποβάσεως Τούρκων
στὴ Νάξο. Σὰς διωβάζω αὐτὴ τὴ ρίμα ὅπως κατεγραφή
στὴν Ποταμιὰ καθ' ὑπαγόρευση τοῦ Φωτῆου Γρουλλάκη
(ἔτων 67) ἀπὸ τὸ μαθητὴ Ἄντ. Μαϊτό:

Κάθε πρωὶ μὲ τὴ δροσιά, π' ἀνοίγει τὸ τζιρμετούλι,
ἀκούσετε νὰ σᾶς ἐπῶ τὸ θλιβερὸ τραγούδι.

Στὰ χίλια ὀκτακόσια ἐν-νῆντα ἐπτὰ

ἐπῆραν οἱ Ἀξιῶτες τὰ δάση, τὰ βουνιά.

Τρεῖς Κωμιακίτες βρέθηκαν στ' Ἀπόλλωνα τὰ μέρη,

κ' ἐκεῖνοι διαδώσανε πὼς ἦσαν Τούρκοι ἀσκέρι.

Κι' ὁ Βενιεράκης ἦρθενε κ' εἶπε τὰ συχαρία,

μικροὶ μεγάλοι τρέχανε στὰ ὄρη σὰν κατσίκια.

Στὴ Χώρα διαδώσανε καὶ στήσανε σημίια

κι' ὅλοι οἱ πολῖτες τρέχανε κάτω στὴν προκουμία.

Ἦτον ἡ ὥρα μιάμιση μετὰ τῆ μεσημβρία,
τῆ Νάξο κανοβόλησαν κι' ὅλα της τὰ χωριά.
Κλαίγαν οἱ μάννες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ μάννες
κλαίγανε καὶ οἱ νιόπαντρες γιὰ τοὺς χουσοὺς των ἄντρες.

Ἡλέγραφο χτυπήσανε στὴ γῆ, τὴν οἰκουμένη,
«σῶστε, ἀδέρφια Χριστιανοί, τῆ Νάξο πληγωμένη».

Καὶ πάλι τηλεγράφησαν, δὲν ἦτο γιὰ νὰ μείνη,
σιγατό, βοήθειαι στείλανε ἀπὸ τῆ Σαντορίνη.

Ἦ Πάρο μοι καὶ Σύρα μου, προβάλετε νὰ δῆτε
τῆς Νάξου τὴ ματοχυσιά καὶ νὰ τῆ λυτηθῆτε.

Τὸ μάθαν ὅλα τὰ νησιά, τὸ μάθαν κι' Ἀθηنيῶτες
καὶ μιὰ τροπίλλα στείλανε βοήθεια γιὰ τὸ Ἀξιῶτες.

Καὶ ἡ τροπίλλα γύρισε τῆ Νάξο σὲ μιὰ ὥρα.
περί-ργο ἐφάνηκε εἰς τὰ χωριά καὶ Χώρα.

Ν' ἀφήσωμε τὰ χωριτὰ νὰ πιάσωμεν τ' ἀστεῖα,
φιλά-γοιτὰ τὰ κάμαμε χωρὶς ἀμφιβολία.

Οἱ ρίμες δὲν εἶναι ἀπλῶς ἱστορικὰ τραγούδια. Εἶναι
τὰ κατ' ἐξοχὴν κοινωνικά, ποὺ ἀποβλέπουν στὸ διασυρμὸ
κακῶν πράξεων καὶ γεγονότων ἀσυμβιβάστων μὲ τοὺς ἠθι-
κοὺς νόμους, εἶναι ποιήματα ποὺ ἐπιδιώκουν τὴ βελτίωση
τῆς κοινωνίας. Ο ποιητὴς ρίμας ἔχει πάντοτε ὑπ' ὄψη
συγκεκριμένο, πραγματικὸ περιστατικὸ, συνήθως κάποια
γελοία ἐνέγχεια ἢ κοινωνικὴ ἀταξία π. χ. κλεψιά, φονικό,
κάποια παροβασὴ ἠθικῶν νόμων, γενικὰ κάποιο ἀδίκημα
ἢ σκανδαλιστικὸ γεγονός καὶ πάνω σ' αὐτὸ δημιουργεῖ τὸ
«οἶμα του

Ἄς δοῦμε μερικὲς ρίμες.

Μιὰ ρίμα, πολὺ ἀτελής ὅμως, ἀναφέρεται σὲ ἀποτυ-
χουσα ἀπόπειρα ζωοκλοπῆς. Τρεῖς ἀπεραθίτες βοσκοί, τὸ
Ἀτσαλινάκι, τὸ Κουβαδάκι καὶ ὁ Καϊμακλῆς — Βασίλης,
ἐπιχειροῦν νὰ κλέψουν τὴ νύχτα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ
Βαπτιστοῦ τὰ πρόβατα κάποιου ἄλλου βοσκοῦ, τοῦ Χατζο-
γιάννη, ποὺ καυχότανε πὼς κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸν
κλέψῃ. Ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχε καὶ γι' αὐτὸ τοὺς βγάλανε
ρίμα:

Ἀκούσετε νὰ σᾶς ἐπῶ τὴ ρίμα τῶ βοσκῶ μας.

Ἀπὸ δὲν ἐδειπνήσαμεν ἐφύαν ἀπὸ βρός μας.

Στοῦ Χατζογιάννη ἐδιάησα νὰ δοῖνε ἄ γοιμάται,

νὰ πάρουνε τὰ πρόβατα, ἵατι κανκολοῦται.

Κι' ὁ Χατζογιάννης ἤνοιωσε κι' εἶπε τῶ ὑφτακιῶ δου:
κ' Ἀ διάσετε, μουρέ, κανεὶ, κόψετε τὸ λαιμό μου.»

Τὸ Κουβαδάκι σάρταρε μέσ' ἓνα μαῦρο σπῆλιο,

τ' Ἀτσαλινάκι ἐπόμεινε σὰ μαραμένο μῆλο.

Ἦ "Αἰ Ἰαννιοῦ τοῦ Βαπτιστῆ ν' ἀνοίξης παναῦροι
ἵατι ἤλελε νὰ φᾶς ραβδί Καϊμακλῆ — Βασίλη.

Ἦν καὶ ἀτελής ἡ ρίμα, ὅμως δὲν εἶναι ἀσχημὴ. Στὴν
ἀρχὴ δεῖχνηται ὀλη ἡ ὀρμὴ καὶ ἡ περηφάνεια τῶν τριῶν
βοσκῶν ποὺ ξεκινοῦν γιὰ τὴν κλεψιά. Στὸ τέλος ὅμως πα-
ρουσιάζονται ντροπιασμένοι γιὰ τὴν ἀποτυχία τους.

Μιὰ ἄλλη ρίμα, πολὺ γνωστὴ στ' Ἀπεράθου, εἶναι ἡ
ρίμα τῆς Μαριγῶς.

Ἦ Μαριγῶ παφρεύεται

κι' ὀλος ὁ κόσμος χαίρεται.

— Καὶ ποῖο νὰ τᾶσῃ ἡ Μαριγῶ;

— Τὸ γρίνο τὸ Σταυριανό.

πό ἔχει ἀβέλια στὰ Πηγάδια ~~καὶ~~

καὶ χωράφια στὸ Γλειδὸ,

κ' ἔχει καρέγλα κουνιστῆ

καὶ τὴ σαργιόλα τὴ χουσοῦ,

νὰ τοῦ στρώνη νὰ κοιμάται

φτώχεια νὰ μὴ συλλοῦται.

Τώρα στὰ ἑράματα δου

ἤβρηκε τὰ ἀγαθὰ δου.

Ἦπως βλέπετε σατυρίζεται κάπως ἐλαφρὰ μιὰ κοπέ-
λα ποὺ παντρεύτηκε κάποιο γέρο γιὰ τὴν περιουσία του.

Ἦ ἄλλη ἀπεραθτικὴ ρίμα, πολὺ σύντομη εἶναι ἡ Ρίμα
τοῦ Μηλιοῦ, στὴν ὁποία διασύρεται ἡ ἀκαταδεξιὰ ἐνὸς
προικοθήρα:

Δυὸ νέοι εἶχε τὸ χωριὸ κι' ὁ ἓνας ἐπαφροῦτῆ

καὶ ὁ Μηλιὸς ἐπόμεινε, πολὺ περηφανεῦτῆ.

Δῶνου δου λίρες ἑκατό, δῶνου δου καὶ χιλιάδες

καὶ νὰ διαλέη καὶ τοὶ νιῆς πό ἔχου τ' ἰ νοστιμάδες.

Σᾶς διαβάζω ἀκόμη τὴ Ρίμα τοῦ Προσφύρη, ὁ ὁποῖος
βιάστηκε νὰ παντρευτῆ γιὰ νὰ βάλῃ στὸ χέρι τίς 40 λίρες
ποὺ εἶχε γιὰ προῖκα ἡ νύφη.

Γ' "Αι — Ἰαννιου τοῦ Βαπτιστῆ ἤκανε κίταχάρι.
καὶ στοῦ Κονόμου διάηκε τὴν ἄδεια νὰ πάρη.
Καὶ ὁ Κονόμος τοῦ ἔλεε: «Ποιὰ εἶναι ᾿φτὴ ἢ βίη;»
Καὶ κείνος τ' ἀποκρίθη με μιὰ ἀδιαφορία:
« Παπᾶ, δὲ ἔβγω κύλισμα, δὲ γάνω ἐὼ προβόλι,
μόνον ἵὰ παρρευτῶ κ' ἐὼ, σὰ βοῦ παρρευγούα' ὄλοι».
Σιγάδα λίρες ἦτονε καὶ ἡ Φραγουλορήνη,
ἵὰ κείνο καὶ ἐβιάστηκε ὁ ἄμος τὸν νὰ γίνη.

Συνήθως οἱ ρίμες εἶναι πολὺ καυστικές καὶ χρησιμο-
ποιοῦνται σ' αὐτὲς ἐκφράσεις τόσῳ τολμηρῆς, ποὺ θὰ τις
ἀπέφευγε καὶ ὁ Ἄριστοφάνης. Φυσικὰ δὲν τολμῶ νὰ σὰς
παρυσιάσω καμιὰ ἀπ' αὐτὲς. Πολὺ ἐνδιαφέρον ὅμως ἔ-
χουν κάποιες ρίμες, στίς ὁποῖες, ἐξ' ἀφορμῆς τοῦ προσώ-
που ποὺ τις ἐνέπνευσε, σατυρίζονται καὶ πολλὰ ἄλλα πρό-
σωπα. Ἐνα ἰέτοιο, πολὺ γνωστὸ τραγούδι εἶναι ἡ Ρίμα
τοῦ Μανώλη τοῦ Ἐρήνης. Ὁ Μανώλης τοῦ Ἐρήνης ἦταν
ἕνας ἀπεραθίτης ποὺ ἀσώτεψε μιὰ σημαντικὴ περιουσία
καὶ κατάντησε νὰ ζῆ μὲ ἐλεημοσύνες, κουρελιασμένος καὶ
ψειριασμένος, μέσα στὰ κελλιά τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ.
Λίγο προτοῦ μεθὰ παρακαλεῖ νὰ τοῦ φέρουν τὸν εἰρηνο-
δίκη γιὰ νὰ συντάξῃ τὴ διαθήκη του. Τὰ ὑπάρχοντά του
δηλ. τ' ἀνύπαρκτα κτήματά του, τὰ ζῶα του (ψεῖρες), τὰ
κουρῆλια του, τὰ μοιράζει σὲ διάφορα πρόσωπα ποὺ εἶ-
χαν κάποιες σχέσεις μαζί του ἢ ποὺ ξεχώριζαν μέσα στὸ
χωριό. Ἐτσι σατυρίζονται κι' αὐτὰ καπως ἑλαφρά:

Φέρτε τὸν εἰρηνοδίκη,
ἵὰ θὰ κάμω διαθήκη,
καὶ τὸ συμβουλευογράφο
ἵὰ θὰ κάτσω νὰ τὰ γράφω:
Τὸ καινούριο μου παρτὸ
σ' ὁ Γουγγία π' ἀγαπῶ,
τὸ παλιὸ μοι πανιαιόνη
δίνω το τοῦ Μανανιώνη.
Τὸ σιφούνι καὶ τὴν κούπα
τοῦ Παπποῦ τ' ἀφήνω τοῦτα.

Τοῦ Παπποῦ, τοῦ μαστροῖάννη
τὸ πριγιόνι καὶ σκεπάρνι,
ἵὰ νὰ κἀνη μπαστουνάκια,
φορτωτῆρες καὶ ραβδάκια.
Ἀφήνω τοῦ Σερβεταλῆ
τοῦ Πικρατρέχου τὸ χαλί.
Τὸ καινούριο σαλβαράκι
στὸν Ἀντώνη τοῦ Ἰαννάκι,
καὶ τὸ λαχουρὶ ζωνάρι
στὸ Δημήτρη τὸ Ζαάση,
καὶ τ' ἀσπρόρουχά μου ὅλα
εἰς τὴν κερά — Πετρινόλα.
Στὸ Μικὲ τοῦ Πιτιλάκη
τὸ χρουσὸ μου μπαστουνάκι,
καὶ τὸ διμισκὶ μαχαίρι
στὸ Δημήτρη τὸ Μπαρμπέρη.
Τὸ καινούριο μοξαδάκι
στὸν Κονόμο καὶ Λεγάκη
καὶ στὴ Ρωπικὴ ποὺ ρίξω
τοῦ Καλόερου χαρῆτω.
Τ' ἀπαλό μου μαξελάρι
στὸ Μιχάλη τὸ τζαγκάρι,
νὰ τὸ βάνη νὰ καθίξη
διὰ νὰ μὲ μακαρίξη
π' ἀπεθαίνω ὁ κακομοῖρης
ὁ Μανώλης τῆς Ἐρήνης.
Τὴν παλιά μου πατατούκα,
τ' Ἀντρούλη, τοῦ φίλου ποὺ ἔχα.
Τὰ ζωντόβολά μου ὅλα
γράφω στὸν παπᾶ-Νικόλα.
Τὴν κατάρα τοῦ Κυρίου
σοῦ παπᾶ Περιμκηρίου,
κι' ὅλα τὰ νορίτικὰ μου
πάρτα Σὺ, Πρωτοπαπᾶ μου,
ποὺ θε νὰ τὰ παίρνης βόρτα
νὰ χτυπᾶς σὲ κάθε πόρτα,
ὅπου σφίγγεις τὸ κρασάκι
σὰν κι' ἐμὲ τὸ Μανωλάκι.

Κι' ὄσα μείνου στὸ κελλί μου
 πάρα Σὺ, Σακελλαρή μου,
 γιατί σου χρωστῶ τσι χάρες,
 πού βγανες πολλές φωνάρες
 κάθε μιὰ πέντε δκάδες,
 ὅπο' θάρρεφες ἀκόμα
 πὼς θὰ φάω καὶ τὸ χῶμα.

II. Τὰ μοιρολόγια.

Ἴσως τὰ πιὸ δμορφαδημιουργήματα τῶν λαϊκῶν μας ποιη-
 τῶν εἶναι τὰ μοιρολόγια. Εἶναι γεννήματα τοῦ ἀβάστακτου
 πόνου γιὰ τὸν ἄδικο καὶ πρόωρο χαμὸ προσώπων ἀγαπη-
 μένων. Ἀνεπιτήδευτα μιλεῖ μέσα σ' αὐτὰ ἡ καρδιά τοῦ γο-
 νιοῦ καὶ θρηνεῖ γιὰ τὸ παιδί πὸν χάθηκε ἀναπάντεχα:

Ποτὲς ποτὲς δὲν ἤλεα: θὰ βάλω στὸ μνημόρι
 τὸ χαδεμένο μου παιδί, τὸ ὄμορφό μου ἀγόρι.
 Κάμε τὸ Χάρο σύντροφο, πὸν θὰ σ' ἀφήσῃ, Μίνο,
 νὰ βγῆς ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ στὸν κόσμον τὸν ἀπάνω.
 Δὲν εἶδα πόνον πιὸ βαρὺ ἀπ' τοῦ παιδιοῦ μου ἀκόμα,
 κι' ἄς εἶχα ἀνίψια κι' ἀδερφή καὶ ἀδερφὸ στὸ χῶμα.
 Ἄν εἶχες, Χάρε, ἓνα παιδί, ὁ χάρος του νὰ γίνω,
 τότε θὲ νὰ ἴβλεπε: κι' Ἐσὺ, τί πίκρα ἔχουν περισσὴ
 τὰ δάκρυα πὸν χύνω

Βαθύτατα συγκινοῦν τὰ μοιρολόγια πὸν ἔχουν πῆ Ἀ-
 περαθίτισες καὶ Ἀπεραθίτες στοὺς νεκροὺς τῶν. Πολλὲς
 φορὲς ἄκουσα μοιρολόγια πράγματι σπαρακτικά Δὲν σκέ-
 φθηκα ὅμως ἐκείνη τὴ στιγμή νὰ τὰ σημειώσω κάπου. Εὖ
 τυχῶς ὑπάρχουν ἄλλοι πὸν τὰ καταγράφουν. Μαθηταὶ τοῦ
 Σχολείου φρόντισαν καὶ βρῆκαν τετράδια, στὰ ὁποῖα ἄν-
 θρωποι πὸν μόλις γνωρίζουν γραφὴ καὶ ἀνάγνωση ἔχουν
 καταγράψει πολλά. Ἀπὸ τὰ τετράδια αὐτὰ σταχυολογῶ
 μερικά καὶ γιὰ σὰς

Ἀπέθανε μακριὰ ἀπὸ τ' Ἀπεράθου, στὴν Ἀθήνα, πρὸ
 πολλῶν χρόνων ὁ σχολάρχης Μανόλης Ζευγόλης. Στὸ σπι-
 τι του μαζεύτηκαν οἱ Ἀπεραθίτες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸν
 μοιρολογήσανε. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἔλεγε:

Ποῖο νεκροπούλι δλόμαυρο, ποῖα θλιβερὴ καμπάνα,

θὰ πάη τὸ μαντάτο σου στὴν ἔρημη σου μάννα.
 Καὶ ποῖο πουλί θρηνούμενο θὰ σχίση τὸν ἀέρα
 νὰ πάη τὸ μαντάτο σου στὸ γέρο σου πατέρα.
 Τοῦ κάκου θὰ ῥοθῆ Πασχαλιὰ καὶ θὰ γιορτάζουν ὄλοι
 κι' ἡ μάννα σου θὰ καρτερῆ τὸ γιό της τὸ Μανόλη.
 Τοῦ κάκου ἡ δόλια θὰ ρωτᾶ καὶ θάλασσα κι' ἄγερι
 πὼς σι' Ἀπεράθου δὲ θὰ ῥθῆς ξανά γιὰ καλοκαίρι.

Στὰ 1917, στὶς 2 Ἰανουαρίου, στὸ γνωστὸ αἵματοκύλι-
 σμα τοῦ χωριοῦ, σκοτώθηκε κ' ἓνας νέος, πέντε μηνῶν
 γαμπρός. Ἡ μητέρα του κλαίοντάς τον ἔλεγε:

Ἀνάθεμά τη δὴ στιγμή κι' ἀνάθεμά τὴν ὥρα,
 ὅπου ῥθασι τ' ἀδάρικα μέσα στο' Ἀεῶς τὴ Χώρα.
 Κι' ἀνάθεμά τσι το' ἄνομοι τσι λυσσασμένοι σκύλοι,
 πὸν ρθασι καὶ σκοτώσασι τὸ ἴδιό μου τὸ Βασίλη.
 Σὰ λὸν σ' ἀδικοσκώτωσα νὰ τσ' ἀδικοσκοτώσου,
 καὶ νὰ τσ' ἀναξερῶ ἡ γῆς, σὲ χῶμα νὰ μὴ λυώσου,
 κι' ἀπὸ τὴν ἄγνη πὸν βγαλε τὸ αἷμα σου, Βασίλη,
 κατακλισμός νὰ ἐννηθῆ καὶ νὰ πνιοῦν οἱ σκύλοι.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγον καιρὸ παντρεύτηκε ἡ ἀδελφὴ τοῦ
 Βασίλη καὶ ὡς προῖκα τῆς δόθηκε ἡ περιουσία
 τοῦ σκοτωμένου. Ἡ χήρα, πὸν στὸ μεταξύ εἶχε μαλώσει
 με τὰ πεθερικά καὶ πὸν συχνὰ ἔβλεπε τὰ ζῶα τοῦ Βασίλη
 νὰ βόσκουν σι' ἀντικρυνὸ βουνό, ἔλεγε στὴν κηδεῖα κά-
 ποῖου ἄλλου συγγενοῦς:

Πριτοῦ ἀπ' τὰ σαράδα του κι' ἀπὸ τὰ τρίμηνά του
 ἄρθωπο ἐυρεῖγασι νὰ γράψου δὰ προικιά του.
 πὸν ῥεπε νὰ περάσουνε βάρε μου δέκα χρόνοι
 κι' ἡ ρημασμένη πόρτα του νὰ μὴν ἀνοίξη ἀκόμη.
 Πὲ του πὼς ἔκαινούριωσεν ἐφέτι ἡ φωτιά του,
 ἵατι βροβαίνω καὶ θωρῶ ἀδίκου μου τὰ ζᾶ του.

Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βασίλη ξέροντας πὼς ἡ χήρα εἶχε που-
 λῆσει τὰ ρεῦχα τοῦ σκοτωμένου τῆς ἀποκρίνεται:

Ποιὰ εἶναι πὸν μοιρολοᾷ με πιραμένο ἀχείλι;
 πὰς κ' εἶναι κείνη πὸν πούλει τὰ ροῦχα τοῦ Βασίλη;
 Ἡ χήρα τότε τῆς ἀπαντᾷ:

Σκλάβοι νὰ σὲ πουλήσουνε στὴ Μπαρμπαραϊά; τὰ μέρη
παὶ σένα καὶ τὸ τέκνο σου καὶ τὸ δικό σου ταίρι.

Τὰ ροῦχα σου τὰ πουλήσα'νὰ νὰ σὰς σελευδίσω
κι' ὄχι' νὰ νὰ ὠφελῆθῶ. μήτε νὰ καζαδίσω.

κι' ὅσο καζαδίν ἦκαμα στὰ ροῦχα τ' ἀδερφοῦ σου,
τόσο, Βδοκιά μου, νὰ θωρῆς στὴ δούλεψη τ' ἀλφροῦ σου.

Στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο σκοτώθηκε ὁ ἀδελφός
τοῦ Βασίλη. Στὸ μνημόσυνό του ἡ μητέρα του ἔλεγε:

"Ονειρο νὰ θελε τὸ δῶ, ἤθελε νὰ ραῖσω,
ἀνέκατα τῶν ἔδουινῶ κόλυβο πὼς θὰ χύσω.

Θαροῦ πὼς εἶναι ψόματα; θαροῦ πὼς θάρθη πάλι
μιὰν ἀυγουστιάτικη βραδυὰ στὴ βόρτα νὰ βροβάλη.

"Ακούσετε ἀκόμη μερικά ἀπὸ ὅσα εἶπαν στὸ θάνατο
τοῦ Νίκου Βετσόπουλου, τοῦ Διευθυντῆ τῶν Σμυριδωρυ-
χείων:

"Απὸ τὸ σπῆτι σου νωρὶς
ἤφνες πιά καὶ δὲ θωρεῖς
ἐκεῖνοι π' ἀγαποῦσες,
κι' ἐκεῖνοι ποὺ μεγάλωνες
καὶ πάντοτε καμάρωνες
τὰ χρόνια αὐτὰ ποὺ ζοῦσες.

"Ἦσουν ἀνθρώπος καλός,
γι' αὐτὸ κι' ὁ Χάρος ἀσφαλῶς
σὲ πῆρε πρὶν τὴν ὥρα,
καὶ κεῖ ποὺ ἔδινες χαρὰ.

δὲν ἔχει τίποτα, παρὶ
θλίψη καὶ κλάμα τώρα.

"Ὅλο μας τὸ χωριὸ πενθεῖ,
γιατὶ κανεὶς δὲ θὰ βρεθῆ
παράπονο νὰ σο' χη,
μὰ ἔπρεπε ν' ἀντισταθῆς,
ἀν' ἐνοιωσες πὼς θὰ χαθῆς
νὰ πῆς τοῦ Χάρου: "Ὀχι."

Τὸ σπῆτι σου σ' ἀναζητεῖ
κι' ἔλα, π' ἀφήνον ἀνοιχτὴ
τὴν πόρτα τὰ παιδιὰ σου,

καὶ ἡ Μαρίνα ἄδικα
ἀκούει, λέει, ταχτικά
ἴδω τὰ βήματά σου.

"Ἀλλὰ ἀρκετὰ γιὰ τὰ μοιρολόγια. Καιρὸς νὰ ἴδῃ
κι' ἄλλα τραγούδια ποὺ γίνονται στὴ Νάξο.

III. Ο Ἰ π α τ ι ν ἄ δ ε ς.

Αὐτὲς τὶς τραγουδοῦν οἱ νέοι τὶς νύχτες στὶς πόρτες
φίλων τους ἢ τῆς ἀγαπητικῆς τῶν. Εἶναι τραγούδια διὰ
15 σόλαβα, ὁμοιοκατάληκτα. Ἔχουν δημοσιευθῆ πολλὰ
τὰ περισσότερα δὲν εἶναι ἀξιότιμα. Εἶναι καὶ αὐτὰ
δὲν πανελλήνια. Ναξιότιμα μποροῦμε μὲ βεβαιότητα
ποῦμε πὼς εἶναι μόνο ὅσα ἀναφέρουν γνωστὰ πρόσ

"Ἐὰν κοιμάσαι, ξύπνησε, γειτόνισσα τοῦ Βρόντου,
ποὺ θὰ σὲ κλέψω μιὰ βραδυὰ, στὶς δώδεκα ἀπόντου.
Γειτονοπούλα τοῦ Χρουσοῦ καὶ τῆς Κωσταντορήνης,
στὸν ἔρωτά σου μ' ἔβαλες καὶ τὸ κορμί μου κρίνεις.

IV. Τ ἄ κ ο τ σ ἄ κ ι α.

"Ἄν γιὰ τὶς παιναδες ἔχομε ἐπιφυλάξεις, γιὰ τὰ
τσάκια δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς εἶναι γνήσια νὰ
κα τραγούδια. Εἶναι ὀκτασύλλαβα λαμβικά ἢ τροχαῖ
μοιοκατάληκτα δίστιχα, τὸ καθένα ἀνεξάρτητο ἀπὸ τ
λα. Γι' αὐτὸ ἔχουν γραφῆ βιβλία ὀλάκαιρα καὶ δὲν θ
εἶναι βέβαια ἀγνωστα. Σὰς διαβάζω μερικά, ποὺ τὰ
νω στὴν τύχη ἀπὸ ἓνα τετράδιο μιᾶς ἀπεραθίτισσας:

"Ἦρθες κ' ἤφερές μου, φῶς μου,
ἴδες τὶς χαρὲς τοῦ κόσμου.

"Ἦρθες, κ' ἤφερέ μου ἡ ἀ-
γάπη σου τὴν εὐτυχία.

Θὲ νὰ σ' ἀγαπῶ ἐν ὄσφ
ζῶ, καὶ δὲ θὰ μετανοιώσω.

Κι' ἀφοῦ εἶσαι ὅλο μέσ' τὰ
μάτια μου, πὼς νὰ χω σέβτα;

"Ἡ ἀγάπη μας ἐβούλη-
σε σὰ νὰ 'τονε πεζούλι.

Στὴν σκέψη μου τὸ εἰκοσί-
τετράωρο 'σαι μόνο Σύ.

Μέσ' τὸ νοῦ μου σ' ἔχω κι' ἄνω
 -κάτω τσι δουλειές μου κάνω.
 Νὰ μὴ φεύγης ἀπὸ μὲσ' τὸ
 νοῦ μου, ἐκατάφερός το.
 Ποὺ τὰ χαλάσαμε, ἀλλὰ
 ὅς εἶναι τὸ παιδί καλά.
 Καὶ σὴν ἀγάπη τὴν παλιὰ
 ἐτράβηξα μιὰ μοντζαλιά.
 Κι' εἶσαι πάντα ὁ πρωταίτι-
 ος σὲ κάθε μου σεκλέτι,
 Κι' εἶσαι, μὰ δὲν τὸ κατάλα-
 βαίνεις, ἢ κακιά μου σκάλα.

Αὐτὰ εἶναι, κυρίες καὶ κύριοι, τὰ ναξιώτικα τραγού-
 δια: Οἱ ρίμες, τὰ μοιρολόγια, οἱ πατινάδες, τὰ κοτσάκια.
 Εἶναι βέβαια ἄτεχνα καὶ δὲν ἀποπνέουν τὸ ποιητικὸν ἄ-
 ρωμα τῶν παλαιῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἐχουν ὅμως
 κι' αὐτὰ τὴν ἀξία τους, γιὰ τὸ σ' αὐτὰ μέσα ὑπάρχουν οἱ
 χαρὲς καὶ οἱ πίκρες, οἱ πόθοι καὶ οἱ ἀγωνίες τῶν ἀπλῶν
 ἀνθρώπων, ποὺ ἀγωνίζονται σκληρὰ στὰ βουνὰ καὶ στοὺς
 κάμπους τοῦ νησιοῦ μας γιὰ μιὰ δίχως μεγάλες ἀπαιτή-
 σεις ἀλλὰ τίμια ζωὴ.

